

Journal of Children's

LITERATURE & LANGUAGE
EDUCATION

A Review on Earthquake Preparation in Turkish Textbooks

Mustafa Said KIYMAZ*, Osman AHAT**, Melike TURAN***, Sait ARSLAN****, Niyazi YENİTÜRK*****

Abstract. In this research, it is aimed to determine how and at what level earthquake preparations are included in the Turkish textbooks used in secondary schools in the 2022-2023 academic year. For this purpose, what an earthquake is and the activities to be carried out before, during and after the earthquake are mentioned. For the research, 5th to 8th grade Turkish textbooks were examined. The document analysis technique, one of the qualitative research methods was used. In the findings section, it is stated how and at what level earthquake preparedness is mentioned in the relevant textbooks. As a result, the preparations to be made before the earthquake were not mentioned in the 5th grade textbook, but the preparations to be made during and after the earthquake were mentioned; 6th and 8th grade textbooks do not include the subject of earthquake; It has been determined that the preparations to be made before and after the earthquake are mentioned in the 7th grade textbooks, but the things to be done during the earthquake are not mentioned. Based on the results obtained in the related research, some suggestions about textbooks are presented.

Keywords: Turkish textbooks, earthquake, earthquake preparation, natural disaster.

How to cite: Kıymaz, M. S., Ahat, O., Turan, M., Arslan, S., & Yenitürk, N. (2023). Türkçe ders kitaplarında deprem hazırlığı üzerine bir inceleme. *Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi*, 6(1), 16-36.

*^{ID} Assoc. Prof. Dr., Adıyaman University, Faculty of Educational Sciences, Department of Turkish and Social Sciences Education, Adıyaman, Turkey; mkiymaz@adiyaman.edu.tr

**^{ID} Ministry of National Education, Turkish Teacher, Adıyaman, Turkey; osmanahat02@gmail.com

***^{ID} Ministry of National Education, Turkish Teacher, Adıyaman, Turkey; mmeliketuran.8@gmail.com

****^{ID} Adıyaman University, Institute of Educational Sciences, Master's Program in Turkish and Social Sciences Education, Adıyaman, Turkey; saitarслан0257@gmail.com

*****^{ID} Ministry of National Education, Turkish Teacher, Kahramanmaraş, Turkey; niyaziyenitürk46@gmail.com

Türkçe Ders Kitaplarında Deprem Hazırlığı Üzerine Bir İnceleme

Mustafa Said KIYMAZ*, Osman AHAT**, Melike TURAN***, Sait ARSLAN****, Niyazi YENİTÜRK*****

Öz. Deprem bölgesinde yer alan Türkiye’de depreme her an hazırlıklı olunması gerektiği tartışılmaz bir gerçektir. Bu hazırlık için eğitimin ve öğretimin ana materyali olan ders kitaplarında deprem hazırlığının ne ölçüde yer aldığını bilmek önem arz etmektedir. Bu araştırmada 2022–2023 eğitim öğretim yılında, ortaokullarda kullanılan Türkçe ders kitaplarında deprem ile ilgili hazırlıkların nasıl ve ne düzeyde yer aldığını tespit etmek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda depremin ne olduğuna ve deprem öncesinde, deprem anında ve deprem sonrasında yapılacak olan faaliyetlere değinilmiştir. Araştırma için 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitapları incelenmiştir. İnceleme esnasında nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Bulgular bölümünde, ilgili ders kitaplarında deprem hazırlığına nasıl ve ne düzeyde değinildiği belirtilmiştir. Sonuç olarak 5. sınıf Türkçe ders kitabında deprem öncesinde yapılacak hazırlıklara değinilmediği, deprem anında ve sonrasında yapılacak hazırlıklara değinildiği; 6. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında deprem konusuna yer verilmediği; 7. sınıf Türkçe ders kitaplarında deprem öncesi ve sonrası yapılacak olan hazırlıklara değinildiği, deprem anında yapılacaklara değinilmediği tespit edilmiştir. Alanyazında daha önceki araştırmalarda da deprem hazırlığına umulandan az değinildiği sonucuna ulaşılmıştır. İlgili araştırmada elde edilen sonuçlardan hareketle ders kitaplarıyla ilgili bazı öneriler sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Türkçe ders kitapları, deprem, deprem hazırlığı, doğal afet.

* Doç. Dr., Adıyaman Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Adıyaman, Türkiye; mkiymaz@adiyaman.edu.tr

** MEB, Türkçe Öğretmeni, Adıyaman, Türkiye; osmanahat02@gmail.com

*** MEB, Türkçe Öğretmeni, Adıyaman, Türkiye; mmeliketuran.8@gmail.com

**** Adıyaman Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Yüksek Lisans Programı, Adıyaman, Türkiye; saitarслан0257@gmail.com

***** MEB, Türkçe Öğretmeni, Kahramanmaraş, Türkiye; niyaziyeniturk46@gmail.com

1. Giriş

Dünyanın varoluşundan günümüze kadar bir doğal afet olarak deprem belirsiz aralıklarla gerçekleşmiştir. Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük'te deprem: "Yer kabuğunun derin katmanlarının kırılıp yer değiştirmesi veya yanardağların püskürme durumuna geçmesi yüzünden oluşan sarsıntı, yer sarsıntısı, hareket, zelzele (TDK, 2023)." olarak tanımlanmıştır. Bir diğer tanıma göre ise yer kabuğu içindeki kırılmalar nedeniyle ani olarak ortaya çıkan titreşimlerin dalgalar hâlinde yayılarak geçtikleri ortamları ve yer yüzeyini sarsma olayına deprem denir (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı AFAD, 2019). Gerçekleşen depremlerin bazıları hafif sarsıntılar şeklinde olduğu için maddi ve manevi zarara sebep olmamışken bazı depremler ise yıkıcı bir etkiye sahip olup maddi ve manevi zarara sebep olmuştur.

Türkiye, hareket halinde olan ve deprem üreten fay hatları üzerinde yer almaktadır. Yakın tarihte gerçekleşen Bingöl depremi (2003), Başyurt depremi (2010) Sivrice-Doğanyol depremi (2010) İzmir (2020) depremleri bunun en net göstergesidir. 06.02.2023 tarihinde yaşanan Kahramanmaraş merkezli 7.7 ve 7.6. büyüklüğündeki depremler Türkiye'nin deprem ülkesi olduğu gerçeğini gözler önüne sermektedir. Yıkıcı etkisi olan şiddetli bu depremler Türk halkını olumsuz yönde etkilemiştir. İleride olması muhtemel geniş çaplı böylesi depremlerin ortaya çıkaracağı olumsuz etkilerin en aza indirilmesi için bütün alanlarda deprem hazırlığı ile ilgili çalışmaların yapılması bir zorunluluk olarak belirmektedir. Yapılacak olan hazırlıkların öncelikle öğrencilere ve sonrasında toplumun geneline yayılabilmesi için eğitimde ve öğretimde kullanılan ders kitaplarına, dolayısı ile ders kitabının hazırlanmasında rol alan kişi ve kurumlara büyük sorumluluklar düşmektedir.

Okullarda verilen eğitimlerde temel kaynak olarak ders kitapları kullanılmaktadır. Modern teknolojinin eğitim alanındaki katkılarıyla ders kitaplarının öneminin azaldığı düşünülse de gerek modern toplumlarda gerekse geleneksel toplumlarda ders kitapları eğitimdeki önemini korumaya devam etmektedir (Özkan, 2010). Ders kitapları; istenilen yer ve zamanda kullanılabilmeleri, öğrencinin ihtiyacı olan bilgiyi uygun seviyede öğrencilere sunmaları ve zengin içeriğe sahip olmaları (Şantaş, 2017); çocukların gelişiminde çocuğu hayata hazırlamaları, öğrenmelerini ve iyi birer insan olarak faydalı bireyler olmalarını, standartları önceden belli olan eğitsel hedeflere ulaşmalarını, yaşamın güzelliklerine, zorluklarına ve problemlerin çözümüne hazırlamaları, hem içeriği hem de yapısı ile bağımsız öğrenmeyi sağlaması (Yılmaz ve Mercin, 2022); öğrenci ve öğretmenler için ortak bir öğretim aracı olarak kullanılması (Ogur, 2022); öğretilecek bilgileri özlü olarak sunması, öğretme-öğrenme etkinliklerini yönlendirecek, zenginleştirecek bir şekilde düzenlemesi, öğrencilere bilimsel düşünme, tutum ve davranışları kazandırmaya yönelik bir yapı ve özelliğe sahip olması (Güneş, 2022); müfredatın gereklerini öğrencilere ekonomik bir biçimde kazandırması ve öğretmenlere yol gösterici niteliklerinin olması (Güzel ve Şimşek, 2012) bakımından eğitim öğretim ortamında en çok kullanılan kaynaklardır. Bu sebeple de ders kitaplarının içeriği önem arz etmektedir.

Ders kitaplarındaki metinlerin ve etkinliklerin içeriği üzerine çok sayıda araştırma yapılmıştır. Yapılan araştırmalar hem sosyal bilimler (Alaca, 2020) hem de matematik (Kandemir ve Yıldız, 2019) / fen bilimleri (Eroğlu Doğan vd., 2020) alanındaki ders kitaplarını ele almaktadır. Türkçe ders kitapları özelinde de birçok farklı konuya eğilen bilimsel çalışmalar mevcuttur (Çağlar ve Yılmaz, 2022; Koç ve Kıymaz, 2013; Yılmaz ve Yakar, 2018).

Bu araştırmalarda incelenen konular birbirinden farklılık gösteriyor olsa da hepsinde incelenen verinin yazarların kendi alanlarıyla ilgili ders kitapları olması, bu bakımından bir ortaklık olarak değerlendirilebilir. Yapılan tüm çalışmalarda amaç, ders kitaplarının öğretim programındaki hedef ve kazanımlara uygun olup olmadığını çeşitli incelemeler yaparak tespit etmek olduğu söylenebilir.

Türkçe öğretimi alanında hazırlanan öğretim programında erdemler, millî kültürümüz, Millî Mücadele ve Atatürk, okuma kültürü, birey ve toplum, zaman ve mekân, kişisel gelişim, iletişim, sanat, hak ve özgürlükler, bilim ve teknoloji, sağlık ve spor, çocuk dünyası, duygular, doğa ve evren ve vatandaşlık isimli temalar bulunmaktadır. Bu temalardan; “Erdemler”, “Millî Kültürümüz”, “Millî Mücadele ve Atatürk” temalarının her sınıf seviyesinde işlenmesi zorunludur. Zorunlu temalar dışında verilen diğer temalar seçmeli olup ders kitabı yazarlarınca belirlenmektedir. Seçmeli temalardan biri olan “Doğa ve Evren” teması altında “çevre, bitkiler, doğa, gece, canlılar, gündüz, çevrenin korunması, doğa olayları, doğal afetler, evren, yağmur, dünya, gezegenler, hayvanlar, kar, iklim, manzaralar, yıldızlar, renkler, mevsimler, uzay, yeryüzü, zaman bilinci vb.” konular yer almaktadır (MEB, 2019). Bir doğal afet olarak deprem gerçeği de bu tema kapsamındadır. Deprem konusunda bilinçli bir toplum yetiştirmek ve depremin yıkıcı etkisini maddi ve manevi anlamda en aza indirmek bağlamında gerekli bilgileri aktarmak Türkçe ders kitaplarından beklenen işlevler arasında sayılabilir. Yapılan araştırmalarda dil becerilerinin ve kültürel değerlerin ağırlıklı olduğu derslerin acil durumların aşılmasında direnç ve güdüleme sağladığı görülmüştür. Bu bağlamda acil durumlarda eğitim ve öğretim için plan yapıldığında ilk düşünülecek olan dersin Türkçe dersi olacağı söylenebilir (Akkaya ve Polat, 2023). Alanyazın incelendiğinde farklı alanlarda ders kitaplarının afet yönetimi, afet bilinci (Cin, 2010; Dikmenli ve Gafa, 2017; Kadioğlu, 2005; Karakuş ve Önger, 2017), afet öncesi, afet sürecinde ve afet sonrasında alınması gereken birçok tedbir olduğu anlaşılmaktadır (AFAD, 2018; Limoncu ve Atmaca, 2018; Selçuk ve Erem, 2022; Taş, 2003). Bütün bu araştırmaların sonuçlarından hareketle yapılan bu araştırmada, Türkçe ders kitaplarında depreme ve deprem hazırlığına ne düzeyde yer verildiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Ders kitaplarında yer verilmesi beklenen depreme hazırlık aşamaları; deprem öncesi, deprem anı ve deprem sonrası yapılacaklar şeklinde üç evreden oluşmaktadır:

Deprem öncesinde, yerleşim alanı uzmanlar tarafından incelenmeli ve bu incelemeler sonucunda konutlar inşa edilmelidir. Konut içerisinde yaşam alanı güvenli hale getirilmeli, zararlar en aza indirilmelidir. Dolap, soba, ısıtıcı gibi devrilebilecek eşyalar yere veya duvara sabitlenmelidir. Zehirli, parlayıcı, yanıcı etkiye sahip maddelerin yerleri belli olmalı ve

üzerleri fosforlu veya belirginliğini arttıran etiketler yapıştırılmalıdır. Binalarda acil çıkışlar, kapılar ve yollar kilitlenmemeli; bu yollar üzerindeki engeller ortadan kaldırılmalıdır. Deprem öncesinde tüm bu hazırlıklar yapıldığı takdirde deprem anındaki ve deprem sonrasındaki zararlar en aza indirilmiş olur (AFAD, 2018; Taş, 2003; Bikçe, 2017; Selçuk ve Erem, 2022; Küçükcan, 2008; Limoncu ve Atmaca, 2018).

Deprem anındaki hareketler birkaç adımla sınırlı kalmalı ve güvenli bir alana geçilmelidir. Masa, koltuk, sandık gibi eşyaların yanına çömelerek hayat üçgeni oluşturulmalı ve koruma sağlanmalıdır. Deprem devam ediyorken merdivenler ve balkonlara gidilmemeli asansörler kesinlikle kullanılmamalıdır. Araç kullanılırken depreme yakalanıldığında araç güvenli alanda ise araç sağa yanaştırılmalı ve pencereler kapalı olacak şekilde araç içinde beklenilmeli, güvenli alanda değil ise araçtan inerek güvenilir bir bölgeye geçilmelidir (AFAD, 2018; Taş, 2003; Bikçe, 2017; Selçuk ve Erem, 2022; Küçükcan, 2008; Limoncu ve Atmaca, 2018).

Deprem sonrasındaki süreçte ise sarsıntının bittiğinden emin olduktan sonra birey önce kendi güvenliğini, ardından çevredeki diğer kişilerin güvenliğini korumalıdır. Kapalı alanlar terk edilmeli güvenli alana geçilmelidir. Yangın riskine karşı doğalgaz vanası kapatılmalı, elektrikli ısıtıcı gibi cihazların bağlantısı kesilmelidir. Sarsıntılar bitene kadar hasarlı binalara girilmemelidir. Açık alanda olanlar bina çevrelerinden uzak durmalıdır. Enkaz altındaki birey panik yapmadan kendi durumunu kontrol etmeli, gücünü azaltmamak adına hareketlerini kontrol altında tutmalıdır. Bireyin el ve ayakları hareket edebilir durumdaysa varlığını duyurmak için eşyalar ile herhangi bir yere vurmali konuşabilir durumdaysa sesi ile varlığını duyurmaya çalışmalıdır (AFAD, 2018; Taş, 2003; Bikçe, 2017; Selçuk ve Erem, 2022; Küçükcan, 2008; Limoncu ve Atmaca, 2018).

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, Türkçe ders kitaplarındaki deprem hazırlığını incelemektir. Bu amaçla araştırmada; 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında deprem hazırlığının ele alınıp alınmadığı sorusuna cevap aranmıştır.

2. Yöntem

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman inceleme yönteminden faydalanılmıştır. Nitel araştırmacılar, belli bir konu ile ilgili araştırma yaparken o konunun “ne kadar” ya da “ne kadar iyi” olduğunu öğrenmekten çok daha geniş bir bakış açısı elde etmek isterler. Örneğin bir dersin nasıl öğretildiği, bu ders için nasıl hazırlandığı, öğrencilerin neler yaptıkları, ne tür etkinliklerin işe koşulduğu, öğrenme sürecini olumlu ve olumsuz yönde etkileyen faktörlerin neler olduğu araştırılır (Büyüköztürk vd., 2021, s. 252).

2.1. Araştırmanın Modeli / Deseni

Yapılan çalışmada doküman incelemeyle ders kitapları ele alınarak ders işleme sürecinde kullanılan ana kaynak olan ders kitaplarında yer alan depreme hazırlık süreçleri incelenmiştir. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 187). Bu teknik, resmî ya da özel

kayıtların toplanması, sistematik olarak incelenmesi ve değerlendirilmesinde yararlanılan bir veri toplama aracıdır (Ekiz, 2017, s. 70). Bu analizler sırasında verilerin tamamı incelenerek araştırmanın ana konusu hakkında bilgi toplamak esas alınır. Ortaokul kademelerine ait Türkçe ders kitaplarının ve konu ile ilgili çalışmaların incelenmesinin araştırma amacına daha uygun hizmet edeceği düşünüldüğü için bu teknik kullanılmıştır. Çalışmanın bulgu ve yorum kısmında incelenen her ders kitabı için başlık açılmış ve içerikte yer alan deprem konusu incelenmiştir.

2.2. İncelenen Dokümanlar

Araştırmada 2022–2023 eğitim öğretim yılında, ortaokullarda kullanılan Türkçe ders kitapları doküman olarak ele alınıp incelenmiştir.

Tablo 1. Araştırmada incelenen kitaplara ilişkin bilgiler

Sınıf	Yayınevi	Yayın Yılı
5. Sınıf	Anittepe	2022
6. Sınıf	Ata	2022
6. Sınıf	Millî Eğitim Bakanlığı	2021
7. Sınıf	Özgün	2022
7. Sınıf	Millî Eğitim Bakanlığı	2021
8. Sınıf	Millî Eğitim Bakanlığı	2021

2.3. Verilerin Analizi

Araştırma sürecinde “2022–2023 eğitim-öğretim yılında, ortaokullarda kullanılan Türkçe ders kitaplarında deprem ile ilgili hazırlıklar nasıl ve ne düzeyde yer almaktadır?” sorusundan hareketle 2022-2023 eğitim ve öğretim yılında Türkçe derslerinde kullanılan ders kitapları belirlenmiştir. Belirlenen kitaplarda deprem konusuyla doğrudan ya da dolaylı ilişkili olan kısımlar incelenmiş ve çalışmanın amacına hizmet ettiği tespit edilen cümleler ve etkinlikler depreme hazırlık aşamaları dikkate alınarak gruplandırılmıştır. Gruplandırmada deprem öncesi yapılacak hazırlıklar, deprem anında yapılacaklar ve deprem sonrasında yapılacaklar olmak üzere üç ana başlık belirlenmiştir. Bu başlıklara ek olarak depremle ilgili görseller ve depremle ilgili etkinlikler de gruplamaya eklenmiştir. İncelenen veriler, deprem hazırlığı bakımından değerlendirilerek betimsel içerik analizi ile sunulmuştur. Bu tür analizlerde amaç, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir şekilde düzenleyerek yorumlamaya olanak sağlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

3. Bulgular

Bu başlık altında; 5, 6, 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında deprem ile ilgili tespit edilen bulgular tablolar yardımıyla sunulmuştur. İlk olarak 5. Sınıf Türkçe ders kitabına ilişkin bulgular Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. 5. Sınıf Türkçe ders kitabında depreme ilişkin bulgular

sSınıf	Yayınevi	Deprem Öncesinde Yapılacaklar	Deprem Anında Yapılacaklar	Deprem Sonrasında Yapılacaklar	Depremle İlgili Görseller	Depremle İlgili Etkinlikler
5	Anıttepe	Yok	✓	✓	✓	✓

5. sınıf Türkçe ders kitabında (Anıttepe Yayıncılık); Millî Mücadele ve Atatürk, birey ve toplum, millî kültürümüz, doğa ve evren, erdemler, sağlık ve spor, vatandaşlık, bilim ve teknoloji temaları bulunmaktadır. “Doğa ve Evren” teması dışındaki diğer temaların hiçbirinde deprem ve deprem hazırlığı konusuna değinilmemiştir. Doğa ve evren temasında “Deprem” isimli bir metin bulunmaktadır. “Deprem” metninde, deprem öncesi yapılacak hazırlıklara değinilmemiştir. Aynı metinde deprem anında yapılacaklarla ilgili olarak “*Sonra babam bir el feneriyle geldi ve bizi alıp mutfığa, masanın yanına götürdü* (s. 85).” cümlesi bulunmaktadır. Deprem anında yapılacaklardan el fenerinin kullanılması (elektrik çarpmasına engel olmak için) ve mutfak masasının yanına gidilmesi (masanın yanında çök-kapan-tutun pozisyonunu uygulayarak hayat üçgeni oluşturmak için) örneklenmiştir. Deprem sonrasında yapılacaklara dair ise “*Nihayet deprem sona erdi, annem ve babam ellerimizden sıkıca tutarak bizi aşağıya indirdi* (s.86).”, “*Babam diğer insanlara yardım edebilmek için bizden ayrılmıştı* (s.86).”, “*Daha sonra babam hepimizi alıp şehrin öbür yanındaki büyük bir binaya götürdü* (s.86).”, “*Babam, kardeşime destek olmam için cesur ve sabırlı davranmam gerektiğini söylüyordu* (s.87).” ifadeleri yer almaktadır. Deprem sonrası yapılacaklardan; aşağıya inmek (evden çıkmak), diğer insanlara yardımcı olmak, şehir dışındaki güvenilir binalara gitmek, cesur ve sabırlı olmak gibi eylemlerin örneklediği görülmektedir. Başoğlu ve Sarıdede’ye (2020) göre “Deprem” isimli metinde depremin; depremi yaşayan çocuk gözünden anlatılması, çocuk okuyucunun özdeşim kurmasına fayda sağlayacaktır. Bu durum da çocuk olan okuyucunun “Deprem” isimli metinde verilen bilgileri içselleştirip uygulamasını kolaylaştırmaktır.

İlgili metinde depremle ilgili görseller (Görsel 1, Görsel 2) yer almaktadır.

Görsel 1**Görsel 2**

Görsel 1’de depremden dolayı yıkılan bir binanın enkazı; Görsel 2’de ise kaya düşmesi sonucu kapanan bir yol görülmektedir. Kaya düşmesi, deprem ile doğrudan ilişkili olmasa bile

deprem sonucunda yüksek eğilimli yerlerdeki kayaların yerleşim yerlerine ve yollara düştüğü çokça karşılaşılan (06.02.2023 Kahramanmaraş Depremi'nde Malatya-Gölbaşı yolu) bir durumdur. Bu görsellerin altında “Araştırmanızda deprem sırasında yapılması gerekenler ile ilgili neler öğrendiniz?” sorusu bulunmaktadır.

Temada depremle ilgili etkinlik olarak sayfa 84'te “Bir Sonraki Derse Hazırlık” kısmında “Deprem sırasında yapılması gerekenleri öğreniniz.” ifadesi ile “Deprem” metnine hazırlık yapılması istenmektedir. “Deprem” isimli metinle ilgili 11 ayrı etkinlik yer almaktadır. Bu etkinliklerin deprem ve deprem hazırlığı ile ilgili olanları aşağıda belirtilmiştir:

2. etkinlikte; “Yazarın babası deprem sırasında ne yapmıştır?” (s.88), “Deprem sonrasında yazar ve ailesi nerede kalmıştır? (s.88).” soruları yer almaktadır. Bu sorularla öğrencilerin metin içi anlam kurarak depreme hazırlık aşamalarını fark etmeleri sağlanmaya çalışılmıştır.

4. etkinlikte depremle ilgili olarak “Alelace evden çıkarken üzerimize bir şeyler almamıştık ama en azından güvende olduğumuz için mutluydum.”, “Hatta deprem diye bir şeyin olduğuna bile inanmıyordum fakat artık inanıyorum (s.89).” cümleleri verilmiş ve deprem olgusundan uzaklaşıp cümlelerin dil bilgisel boyutta incelenmesi istenmiştir.

5. etkinlikte, 2017 yılı Türkiye ve yakın çevresi deprem hareketliliğini deprem sayısı ve ay bazında gösteren bir grafik bulunmaktadır (s.89). Etkinlik altında yer alan “Grafik ne hakkında bilgi vermektedir?”, “Grafığe göre deprem en çok hangi ayda olmuştur?”, “Grafığe göre deprem en az hangi ayda olmuştur?”, “Deprem en çok olduğu ay ile en az olduğu ay arasındaki aylar hangileridir?”, “Temmuz ayında kaç deprem olmuştur?” sorularıyla öğrencilere Türkiye'nin bir deprem ülkesi olduğu gerçeği sezdirilmektedir.

6. etkinlikte neden – sonuç ilişkisini belirten “Japonya’da çok fazla deprem oluyor bunun için sık sık deprem tatbikatları yapardık (s.90).” cümlesi bulunmaktadır. Bu cümlede deprem öncesi gerekli olan deprem tatbikatının yapılması gerektiği gerçeğine değinilip deprem öncesinde yapılacak tatbikatın önemi belirtilmektedir.

9. etkinlikte “Japonya’da çok fazla deprem olduğunu biliyordum.” cümlesi yer almaktadır fakat cümle deprem olgusu açısından değil, dil bilgisel açıdan ele alınmıştır.

Yapılan tüm bu etkinliklere bakıldığında deprem ve deprem hazırlığıyla ilgili olarak sadece teorik bilgilere yer verildiği, depreme yönelik uygulamalı etkinliklerin içerikte yer almadığı görülmektedir.

Tablo 3. 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında depreme ilişkin bulgular

Sınıf	Yayınevi	Deprem Öncesinde Yapılacaklar	Deprem Anında Yapılacaklar	Deprem Sonrasında Yapılacaklar	Depremle İlgili Görseller	Depremle İlgili Etkinlikler
6	Ata	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
6	Millî Eğitim Bakanlığı	Yok	Yok	Yok	Yok	✓

6. sınıf Türkçe ders kitabında (Ata Yayıncılık) sırasıyla; erdemler, birey ve toplum, Millî Mücadele ve Atatürk, millî kültürümüz, doğa ve evren, sanat, bilim ve teknoloji, sağlık ve spor temaları yer almaktadır. Bu temalarda deprem ve deprem hazırlığı ile ilgili herhangi bir bilgi bulunamamıştır. Kansızoğlu'na (2014) göre kazanımların esnek bir yapıda olması gerekmektedir. Kazanımlar planlanırken coğrafya ve kültür de düşünülmelidir. Örneğin, afetten korunma ile ilgili olarak herhangi bir doğal afetle ilgili farkındalık kazandırılacaksa Karadeniz Bölgesi'nde heyelan, Marmara Bölgesi'nde deprem olayına ilişkin örnek durumlara daha fazla yer verilmesi gerektiği düşüncesi öğretmenlerle paylaşılmalıdır. Bundan hareketle ilgili kitabın "Doğa ve Evren" teması altında bulunan "Rüzgâr" isimli metinde (s.134) işlenen fırtına konusu eğer o yörenin coğrafyasında az yaşanan bir doğal afet ise o zaman "Rüzgâr" isimli metin yerine, ülkemizde gerçekleşme oranı en sık olan doğal afetlerden biri olan deprem ile ilgili bir metin işlenebilir. İlgili kitaptaki deprem hazırlığı ile ilgili olan eksikliklerin bu yöntem ile giderilmesi mümkündür.

6. sınıf Türkçe ders kitabında (Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları) sırasıyla; okuma kültürü, Millî Mücadele ve Atatürk, bilim ve teknoloji, erdemler, doğa ve evren, millî kültürümüz, sağlık ve spor, birey ve toplum temaları bulunmaktadır. "Doğa ve Evren" teması altında bulunan "Afyon" isimli metnin 3. etkinliğinde yer alan "Dünyanın Yedi Harikası" isimli parçada "Bu 'kıymetli' yapılar maalesef korunamamış. Bazen doğal afetler bazense insanoğlu zarar vermiş, parçalamış (s. 147)." cümlesi geçmektedir. Bu cümlede doğrudan olmasa bile dolaylı olarak depremin yıkıcı etkisinin tarihi yapılara zarar verdiği gerçeğine değinilmiştir. İlgili kitapta bu cümle dışında deprem ve deprem hazırlığı ile ilgili herhangi bir bilgi bulunamamıştır. Ana derslerden biri olan Türkçe dersinin temel materyali olan Türkçe 6. sınıf ders kitabında deprem konusuna değinilmemesi bu kitap açısından büyük bir eksiklik olarak görülebilir.

Tablo 4. 7. sınıf Türkçe ders kitaplarında depreme ilişkin bulgular

Sınıf	Yayınevi	Deprem Öncesinde Yapılacaklar	Deprem Anında Yapılacaklar	Deprem Sonrasında Yapılacaklar	Depremle İlgili Görseller	Depremle İlgili Etkinlikler
7	Özgün	✓	Yok	✓	Yok	✓
7	Millî Eğitim Bakanlığı	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok

7. sınıf Türkçe ders kitabında (Özgün Yayıncılık) sırasıyla; erdemler, Millî Mücadele ve Atatürk, duygular, millî kültürümüz, doğa ve evren, sanat, kişisel gelişim, bilim ve teknoloji temaları yer almaktadır. Bu temalardan 3. tema olan "Duygular" temasında yer alan "Yıkmak Kolay" isimli metinde deprem konusuna doğrudan değinilmemiştir. Bu metinde depreme ilişkili olarak dolaylı yoldan bina sağlamlığı ve sarsıntı gibi unsurlara yer verilmiştir:

"Güzel bir bina ne kadar zor yapılıyor! Ne kadar bilgi ve emek istiyor! Önce bir mimar bulacaksınız güzel bir plan çizecek. Sonra bina yapmasını bilen insanları toplayacaksınız. Binanın gösterişli ve sağlam olmasını istiyorsanız bunların da iyilerini, ustalarını bulmanız lazım. (...) Malzeme de iyi cinsten olmalı. Sonra zaman ister. Güzel bir bina çabucak

yapılamaz. Aylarca, belki bir sene uğraşılacak; bir hata işlenmemesine dikkat edilecek. Yoksa bina, en ufak bir sarsıntıda çöküverir, bütün emekler boşa gider. (s.86)”.

“Yıkılmak Kolay” isimli metinde geçen bu cümlelerde, deprem öncesi yapılacak olan hazırlıklardan olan yapıların deprem etkilerine karşı dayanıklı inşa edilmesi gerekliliğinin örneklendiği söylenebilir. Toplum tarafından tanınan deprem uzmanı Görür (2023) de deprem kaynaklı yaşanan ölümlerin çoğunun binaların yıkılması sonucu meydana geldiğini vurgulamaktadır. Bu nedenle de yapıların sağlamlığı önem arz etmektedir. Toplumda bu anlamda gelişecek bir bilincin, bina yapmak isteyen ya da ev satın almak isteyen kişilerin yapıyı kontrol etmeleri / ettirmeleri sonucunu doğuracağı söylenebilir. İlgili kitapta yer alan bu bölüm anılan açılardan amaca hizmet etmektedir.

5. Tema olan “Doğa ve Evren” temasının tema değerlendirme çalışmaları kısmındaki “Afet ve Çocuk Ajandası” isimli metinde, söz konusu olan çocuk ajandasında depremle ilgili olarak “... *deprem anında güvende kalmak için neler yapılması gerektiği, afet ve türleri, doğa olayları, afet öncesi hazırlık, aile afet acil durum planı, depremin ne olduğu, heyelan ve sel anında yapılması gerekenler, iyi bir yangın kaçış planının nasıl olması gerektiği yazıyor.* (s.160)” cümlesi geçmektedir ama deprem esnasında güvende kalmak için nelerin yapılması gerektiğine bu metin parçasında yer verilmemiş, depremin ne olduğu açıklanmamıştır.

7. Tema olan “Kişisel Gelişim” temasında ise “Karamsar ve İyimser Bakış Açısı” isimli metinde yer alan 7. etkinlikteki “*Depremde evleri yıkılan aileye yardım etmek için elinden geleni ardına koymadı.* (s.221)” cümlesinde deyim yanlış anlamda kullanılarak anlama dayalı anlatım bozukluğunun sebebini buldurmaya yönelik bir amaç benimsenmiş ve deprem sonrasında yardımlaşma konusuna da değinilmiştir. Yardımlaşma konusu ile eğitimin nihai gayesi ve ruhu olarak tanımlanan kök değerlerden biri olan yardımseverliğe (MEB, 2019) işaret edilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları’na ait 7. sınıf Türkçe ders kitabında; erdemler, duygular, okuma kültürü, Millî Mücadele ve Atatürk, kişisel gelişim, sağlık ve spor, millî kültürümüz ve sanat temaları bulunmaktadır. Seçmeli temalardan biri olan ve doğal afetler / deprem konularını bünyesinde barındıran “Doğa ve Evren” temasının bu kitapta yer almaması dikkat çeken bir eksiklik olarak görülmektedir. İlgili kitabın diğer temalarında deprem ve bağlantılı kavramlara kelime olarak dahi yer verilmediği dikkat çekmektedir.

Tablo 5.Türkçe 8. sınıf ders kitabında depreme ilişkin bulgular

Sınıf	Yayınevi	Deprem Öncesinde Yapılacaklar	Deprem Anında Yapılacaklar	Deprem Sonrasında Yapılacaklar	Depremle İlgili Görseller	Depremle İlgili Etkinlikler
8	Millî Eğitim Bakanlığı	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok

8. sınıf Türkçe ders kitabında (Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları) sırasıyla; erdemler, Millî Mücadele ve Atatürk, bilim ve teknoloji, birey ve toplum, zaman ve mekân, millî kültürümüz, doğa ve evren, vatandaşlık temaları bulunmaktadır. Tüm bu temalarda deprem ve deprem hazırlığı ile ilgili herhangi bir bilgi bulunamamıştır. 6. sınıf Türkçe ders kitabında (Ata Yayıncılık) doğa ve evren teması altında yer alan ve Cahit Külebi'ye ait olan "Rüzgâr" isimli şiirin bu ders kitabında da doğa ve evren teması altında yer alıyor olması dikkat çekmektedir. Ülkemizde en çok yaşanan doğal afet olan depremle ilgili metinlerden ziyade rüzgâr ile ilgili metinlerin yer alıyor olması bir eksiklik olarak görülebilir.

Tablo 6. Türkçe ders kitaplarında deprem hazırlık aşamalarına ilişkin genel bilgiler

Sınıf	Yayınevi	Deprem Öncesinde Yapılacaklar	Deprem Anında Yapılacaklar	Deprem Sonrasında Yapılacaklar	Depremle İlgili Görseller	Depremle İlgili Etkinlikler
5	Anıttepe	Yok	✓	✓	✓	✓
6	Ata	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
6	Millî Eğitim Bakanlığı	Yok	Yok	Yok	Yok	✓
7	Özgün	✓	Yok	✓	Yok	✓
7	Millî Eğitim Bakanlığı	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
8	Millî Eğitim Bakanlığı	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok

Yukarıdaki genel tabloda, ayrı tablolar halinde incelenen Türkçe ders kitaplarındaki bulgular, daha derli toplu ve anlamlı olması açısından bir arada verilmiştir. Hâlihazırda kullanılan ders kitapları arasında 5. sınıf seviyesindeki Türkçe ders kitabı (Anıttepe Yayıncılık) diğerlerinden farklı olarak deprem konusuna en çok eğilen kitap olarak ön plana çıkmaktadır. Tartışma ve Sonuç bölümünde yukarıdaki kitaplar alanyazındaki diğer çalışmalardan da yararlanılarak değerlendirilmektedir.

4. Tartışma ve Sonuç

Doğal afetler yaşamın bir gerçeği olarak insan hayatını etkilemektedir. Afetler, dünyanın her ülkesinde çeşitli maddi ve manevi zararlara olmakta ve birçok soruna zemin hazırlamaktadır. Doğal afetlerin insan üzerinde bıraktığı etkiler de uzun süreli olabilmektedir. Bu nedenle afetlerin insanlar üzerindeki etkisini azaltmak için afet bilincinin oluşturulması gerektiği söylenebilir. Bunun için de eğitim-öğretim ortamında en çok kullanılan araç-gereçlerden olan ders kitaplarının önemli bir rolü bulunmaktadır. İlgili kitaplarda, bütün doğal afetlerde maddi ve manevi zararı en aza indirmek için yapılacak olan faaliyetler yeterli düzeyde olmasa da bulunmaktadır. Bu faaliyetlerden bazıları afet öncesinde yapılır, bazıları afet esnasında

yapılır, bazıları ise afet sonrasında yapılır. Bir doğal afet olarak deprem için de yapılacak olan deprem öncesi hazırlıklar, deprem anında yapılacak olanlar ve deprem sonrasında yapılacak faaliyetler bulunmaktadır.

Bütün bunlar dikkate alınarak yapılan bu araştırmada ders kitaplarında deprem öncesinde, deprem esnasında ve deprem sonrasında deprem bilincinin oluşturulmasına ilişkin az da olsa önemli bilgilere yer verildiği anlaşılmaktadır. Ancak bazı yayınevlerinin bu konuda eksik kaldığı söylenebilir. Kimi ders kitaplarında doğal afetle ilgili metinler veya etkinlikler olmamasına rağmen okullarda belirli gün ve haftalar kapsamında “Afet Eğitimi Hazırlık Günü (12 Kasım)”, “Sivil Savunma Günü (28 Şubat)”, “Trafik ve İlk Yardım Haftası (Mayıs ayının ilk haftası)”, “İş Sağlığı ve Güvenliği Haftası (4-10 Mayıs)” ve “Çevre Koruma Haftası (Haziran ayının 2. Haftası)” gibi gün ve haftalarda çeşitli etkinlikler düzenlenebilmektedir (Değirmenci vd., 2019). Bu haftalarda yapılacak etkinliklerle birlikte ders kitaplarında da bu haftalara denk gelecek şekilde çeşitli metinlerin yer alması önemlidir. Örneğin, Doğan ve Torun (2018) yaptıkları çalışmada sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan doğal afet konulu bilgilerin okul dışında da uygulanabilir olduğunu belirtmektedirler. Yapılan başka bir araştırmada ise ders kitaplarının doğal afetler açısından iyileştirilmesi gerektiği ifade edilmektedir. (Komac vd., 2013). Benzer araştırmalarda dünyada ve Türkiye’de sürekli meydana gelen doğal afet türlerinden depremle ilgili görsel ve metinlere dikkat çekildiği anlaşılmaktadır (Değirmenci vd., 2019; Karakuş ve Önger, 2017). Ayrıca Koç (2013) yaptığı araştırmada doğal afetler kapsamında en fazla haberin depremlerle ilgili olduğunu ifade etmektedir.

Ders kitaplarında depreme, diğer doğal afetlere oranla daha fazla vurgu yapılması, Türkiye’nin riskli deprem kuşağında yer alması ve depremlerin sonuçları yönünden yıkıcı bir afet olmasına bağlanabilir (Ergünay, 2007; Yavaş, 2001). Doğal afetlerle ilgili yapılmış diğer araştırmalarda da ders kitaplarında afetle ilgili kavram yanlışlarına neden olabilecek ifadelerin yer aldığı ve öğrencilerin de afetlerle ilgili kavram yanlışlarına sahip olduğu belirtilmektedir (Cin, 2010; Dikmenli ve Gafa, 2017; Önal, 2019). Afet eğitiminde uygulamanın önemli olduğu (Musacchio vd., 2016) dikkate alındığında Türkçe ders kitaplarında da depreme ilişkin verilen bilginin eyleme dönüştürülmesi açısından uygulamalara yer vermek önemlidir. Mızrak (2018) yaptığı araştırmada çeşitli şekillerde uygulanan afet eğitimi uygulamalarının toplumların afetlere karşı bilinç düzeyini ve direncini arttırdığı, toplumların geleceğine başarılı şekilde yön verebilmesi için kaçınılmaz olduğunu belirtmiştir. Afet eğitimlerinin ezberden çok beceriye yönelik olması ve topluma doğruluğundan şüphe edilmeyen ortak mesajlar vermesi gerekmektedir (Kadıoğlu, 2005). Bu nedenle deprem öncesinde de uygulamaya yönelik birçok etkinlik yapılması gereklidir. Bu araştırmanın sonucunda farklı sınıf düzeylerindeki farklı yayınevlerinin kitaplarında deprem afetinin etkileri, nedenleri, sonuçları ile deprem öncesi ve sırasında yapılması gerekenlerin sınırlı düzeyde kaldığı; bazı yayınevlerinde ise deprem konusunun hiç yer almadığı anlaşılmıştır.

Bu durum okullarda yapılan uygulamalara ve deprem konusundaki bilince de bir eksiklik olarak yansiyabilmektedir.

5. sınıf Türkçe ders kitabında deprem ve deprem hazırlığı ile ilgili bilgilere sadece “Doğa ve Evren” temasında değinilmiştir. Bu tema altında yer alan “Deprem” isimli metinde, deprem öncesinde yapılacak hazırlıklara değinilmemiştir. Deprem anında yapılacak eylemlerden ise elektrik çarpmasına karşı el fenerini kullanmak, masanın yanında çök-kapan-tutun pozisyonuna girmek eylemleri örneklenmiştir. Deprem sonrasında yapılacaklardan ise evden çıkmak, yardıma ihtiyacı olana yardım etmek, şehir dışındaki güvenli bir binaya gitmek, cesur ve sabırlı davranmak eylemleri örneklenmiştir. Bu metinle ilgili olan etkinliklerde ise uygulamaya dayalı etkinliklerin yer almadığı görülmüştür. Disiplinler arası bir yaklaşımla kurgulanacak eğitsel ve uygulamaya dayalı bir tatbikatın teorik bilgilerle desteklenerek ortaya çıkarılması muhtemeldir ki amaca yönelik daha yüksek bir katkı sağlayacaktır. Tokcan ve Yiter (2017) tarafından 5. sınıf öğrencileri üzerinde yapılan araştırmada, öğrencilerin “deprem” kelimesini “ölüm, evlerin yıkılması, can kaybı, mal kaybı, korku” kavramlarıyla ilişkilendirdikleri tespit edilmiştir. Bu seviyedeki öğrencilere ders kitapları vasıtasıyla deprem ile ilgili yeterli bilgiler verilip deprem hazırlıkları konusunda eğitimler verilirse öğrencilerin zihinlerindeki “ölüm, evlerin yıkılması, can kaybı, mal kaybı, korku” gibi olumsuz kavramlar yerine depremin bir doğa olayı olduğu ve gerekli hazırlıklar yapıldığı, kurallara riayet edildiği takdirde depremin ölüm ve yıkım getirmeyeceği gerçeği somutlaştırılabilir.

6. sınıf Türkçe ders kitaplarında (Ata Yayıncılık, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları) deprem ve deprem hazırlığı konusunda herhangi bir bilgi yer almamaktadır. Bu durumun, bu sınıf seviyesindeki öğrencilerin deprem konusunda daha bilinçli hâle gelmelerine engel olduğu söylenebilir. Değirmenci vd., (2019) tarafından yapılan araştırmada, 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında da deprem ve deprem hazırlığı ile ilgili herhangi bir bilgi bulunamamıştır. Karaca (2022) ilgili çalışmasında, 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında afet konusuna çok fazla yer verilmediğini tespit etmiştir. Bu durum, bu sınıf seviyesindeki öğrencilerin bir afet olarak deprem gerçeği konusunda bilgi eksikliği yaşamalarına sebep olabilir.

7. sınıf Türkçe ders kitabında (Özgün Yayıncılık), “Duygular” temasında “Yıkılmak Kolay” isimli metinde deprem ile ilgili doğrudan bilgi verilmemiştir fakat depreme dayanıklı binaların / yapıların yapılması gerektiğine değinilmiştir. Bu da deprem öncesi yapılacak olan hazırlıklardan yapıların sağlam olması durumuna işaret etmektedir. “Doğa ve Evren” temasında bulunan “Afet ve Çocuk Ajandası” isimli metinde ise depremle ilgili sadece bir cümle bulunmaktadır. Bu cümlede de depremle ilgili bilgiler verilmemiş ve depremin ne olduğu açıklanmamıştır. “Kişisel Gelişim” temasında yer alan “Karamsar ve İyimser Bakış Açısı” isimli metindeki bir etkinlikte ise depremzedelere yardımcı olmak konusuna değinilmiştir. Bu değini deyim öğretimi ile ilgili kazanıma yönelik olarak düşünülmüştür.

7. sınıf Türkçe ders kitabında (Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları), deprem ve deprem hazırlığı ile ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. İlgili kitapta doğal afetler konusunu bünyesinde barındıran “Doğa ve Evren” temasının da yer almadığı tespit edilmiştir. Kılıç'ın

(2019) Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler ders kitapları üzerinde yaptığı araştırmada Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabında deprem doğal afetinin tanımının yapıldığı fakat konunun detaylandırılmadığı görülmüştür.

8. sınıf Türkçe ders kitabında, deprem ve deprem hazırlığı ile ilgili herhangi bir bulgu yoktur. Kadioğlu (2005) afete hazırlık konusunda yaptığı araştırmada, halk eğitiminin çok önemli bir boyutunu eğitim materyallerinin niteliğinin oluşturduğunu tespit etmiştir. Bundan hareketle bir eğitim materyali olan 8.sınıf Türkçe ders kitaplarında deprem ile ilgili bilgilerin yer almaması, bu sınıf seviyesindeki öğrencilerin depremle ilgili bilgilerden mahrum kalmalarına sebep olmaktadır. Karakuş ve Önger (2017) 8. sınıf öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışma sonucunda afet denince öğrencilerin akıllarına ilk olarak depremin geldiğini tespit etmişlerdir. Deprem gerçeğinin farkında olan bu sınıf seviyesindeki öğrencilere yönelik hazırlanan ilgili Türkçe ders kitabında deprem konusunun ele alınmaması istenilen bir durum değildir.

Türkçe ders kitaplarında genel olarak bir doğal afet olarak deprem gerçeği üzerinde yeteri kadar durulmadığı tespitini yapmak mümkündür. Buna karşın Kısa'nın (2019) Sosyal Bilgiler dersi ders kitapları üzerine yapmış olduğu araştırmada doğal afetler ve deprem konularının içeriğinin depremin Türkiye'de görülme sıklığı dikkate alınarak hazırlandığı ve yaşanması muhtemel olan doğal afetlere bu kitaplarda sıklıkla yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde de doğrudan ve dolaylı olarak deprem bahsine yer verilmesi, hazırlanan etkinliklerde deprem konusunun işlenmesi kaçınılmaz bir ihtiyaç olarak belirmektedir.

Çocuklar en çok bilmedikleri kavramlardan korkarlar (Karabulut ve Bekler, 2019, s. 374). Bu tespitten hareketle çocuklara ders kitapları aracılığıyla deprem kavramı hakkında bilgiler verilmeli ve Türkiye'nin bir deprem ülkesi olduğu gerçeği de göz önünde bulundurularak ana derslerden en önemlisi olan Türkçe dersinin ders kitaplarında deprem konusu detaylı bir şekilde ele alınmalıdır. Böylece afet bilincinin oluşmasına ve bu yolla insanların depremden etkilenme düzeylerinin en aza indirilmesine katkı sağlanacaktır. Bu araştırmanın sonuçlarından hareketle aşağıdaki öneriler sunulmaktadır:

- ✓ Türkiye'nin deprem gerçeği göz önünde bulundurularak hazırlanacak Türkçe ders kitaplarında deprem ve deprem hazırlığı konularına çocukların yaş seviyesine uygun olarak tüm sınıf seviyelerinde daha fazla yer verilmesi isabetli olabilir.
- ✓ Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki "Erdemler, Millî Kültürümüz, Millî Mücadele ve Atatürk" zorunlu temalarına "Doğa ve Evren" teması da dâhil edilirse doğal afetler konusunda daha bilinçli bir toplumun yetişmesine katkı sağlanabilir.
- ✓ Türkçe ders kitaplarında deprem gerçeğine sadece "Doğa ve Evren" temasında değil, diğer temalarda da değinilmelidir. Örneğin, "Birey ve Toplum" temasında, deprem sonrasında depremzedeler için sergilenen yardımseverlik ve konukseverlik işlenebilir; "Bilim ve Teknoloji" temasında, enkaz altındayken sosyal medya aracılığıyla dışarıdaki insanlar ile iletişime geçip yardım çağıran insanların varlığı ele alınabilir; "Hak ve Özgürlükler" temasında, depremde bireylerin hukuku, hak ve sorumluluklarına değinilebilir.

- ✓ Okullarda deprem bilinci ve farkındalığını artırmak için Türkçe ders kitaplarında depreme ilişkin çeşitli sosyal etkinliklere ve uygulamalara yer verilebilir.
- ✓ Deprem konusunda uzman olan ve toplum tarafından tanınan kişilerin sözleri, kitapları ve video kayıtları etkinliklerde kullanılabilir.

Yazar Katkı Oranları

Tüm yazarlar makalenin tüm süreçlerinde eşit oranda rol almışlardır. Tüm yazarlar çalışmanın son hâlini okumuş ve onaylamıştır.

Çıkar Çatışma Beyanı

Yazarlar çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmadığını beyan etmektedir.

Kaynakça

- AFAD (2018). Deprem öncesi, anı ve sonrası alabileceğiniz önlemleri biliyor musunuz?<https://www.afad.gov.tr/deprem-oncesi-ani-ve-sonrasi-alabileceginiz-onlemleri-biliyor-musunuz> , Erişim Tarihi: 25.02.2023.
- AFAD (2019). Deprem Nedir?<https://www.afad.gov.tr/deprem-nedir#:~:text=Yer%20kabu%C4%9Fu%20i%C3%A7indeki%20k%C4%B1r%C4%B1lmalar%20ne%20deniyle,sarsma%20olay%C4%B1na%20%E2%80%9CDEPREM%E2%80%9D%20denir> , Erişim Tarihi: 14.04.2023.
- Alaca, E. (2020). Türkiye’de sosyal bilgiler ders kitapları üzerine yapılan lisansüstü eğitim tezlerinin değerlendirilmesi. *Asya Studies*, 4(12), 1-10. <https://doi.org/10.31455/asya.732746>
- Baran, Ş. Ç., & Diren, E. (2022). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 5. sınıf ders kitabı*. Anıtepe Yayıncılık.
- Başoğlu, N., & Sarıdede, H. (2020). Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin çevreci eleştiri bağlamında incelenmesi. *Turkish Studies- Education*, 15(5), 3157-3173. <http://dx.doi.org/10.47423/TurkishStudies.45705>
- Bıkçe, M. (2017). Türkiye’deki depremlerde alınan ve alınabilecek önlemler. *Uluslararası Mühendislik Araştırma ve Geliştirme Dergisi*, 9(2), 24 – 31. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/362115>
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2021). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri* (30. Baskı). Pegem Akademi.
- Ceylan, S., Duru, K., Erkek G. & Pastutmaz M. (2021). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 6 ders kitabı*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Cin, M. (2010). Sınıf öğretmeni adaylarının doğal afetler ile ilgili yanılgıları. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 22, 70- 81 <https://dergipark.org.tr/tr/pub/marucog/issue/469/3790>
- Çağlar, E. & Yılmaz, O. (2022). Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerde “düşünme”ye ilişkin görünüm. *EKEV Akademi Dergisi*, 0(89), 51-68. <https://dergipark.org.tr/en/pub/sosekev/issue/71371/1147578>
- Değirmenci, Y., Kuzey, M., & Yetişensoy, O. (2019). Sosyal bilgiler ders kitaplarında afet bilinci ve eğitimi. *E-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 33-46. <https://doi.org/10.30900/kafkasegt.591345>
- Dikmenli, Y., & Gafa, İ. (2017). Farklı eğitim kademelerine göre afet kavramı. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 44, 21-36. <https://doi.org/10.21764/maeuefd.335007>
- Doğan, Y., & Torun, F. (2018). Sosyal bilgiler ders kitapları nereye doğru gidiyor? *The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences*, 4(2), 111-125. <https://doi.org/10.34137/jilses.491670>
- Ekiz, D. (2017). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Anı Yayıncılık.

- Ergünay, O. (2007). Türkiye'nin afet profili. TMMOB Afet Sempozyumu Bildirileri Kitabı. 5-7 Aralık 2007, Kongre ve Kültür Merkezi, Ankara.
- Erkal, H., & Erkal, M. (2022). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı*. Özgün Yayıncılık.
- Eroğlu Doğan, E., Ekinci, R. & Doğan, D. (2020). Fen bilimleri ders kitapları ile ilgili yapılan çalışmaların incelenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 9(5), 3479-3499. <https://doi.org/10.15869/itobiad.734864>
- Eselioğlu, H., Set, S., & Yücel, A. (2021). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 8. sınıf ders kitabı*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Görür, N. (2023, Mart 18). TV100. Deprem kültürümüz olmadığı için acılar yaşadık: <https://www.youtube.com/watch?v=48CN-XzfvYM> 1:26-2:24.
- Güneş, F. (2022). *Ders Kitaplarının Özellikleri ve İncelenmesi* (1. baskı). Sınırsız Eğitim ve Araştırma Derneği Yayınları.
- Güzel, D., & Şimşek, A. (2012). Millî eğitim şûralarında ders kitapları. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(23) 172 – 216. <https://dergipark.org.tr/en/pub/sakaefd/issue/11219/133970>
- Kadioğlu, M. (2005). Afete hazırlık ve afet bilinci eğitiminde verilen mesajların standardizasyonu. Deprem Sempozyumu. 23-25 Mart 2005, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- Kandemir, M. A. & Yıldız, Y. (2019). Ortaokul matematik ders kitaplarının incelenmesinde kullanılan kavramsal çerçeveler. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 13(2), 1273-1304. <https://doi.org/10.17522/balikesirnef.646009>
- Kansızoğlu, H. B. (2014). Türkçe dersi öğretim programındaki ara disiplin alan kazanımlarına ilişkin bir araştırma. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 9, 75-95. <http://hdl.handle.net/11772/1256>
- Karabulut, D., & Bekler, T. (2019). Doğal afetlerin çocuklar ve ergenler üzerindeki etkileri. *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 5(2), 368-376. <https://doi.org/10.21324/dacd.500356>
- Karaca, Ö. F. (2022). *Afet konularının sosyal bilgiler ders kitaplarına yansımaları* [Yüksek lisans tezi]. Aksaray Üniversitesi.
- Karakuş, U., & Önger, S. (2017). 8. sınıf öğrencilerinin doğal afet ve afet eğitimi kavramını anlama düzeyleri. *Journal of History Culture and Art Research*, 6(6), 482-491. <https://doi.org/10.7596/taksad.v6i6.1247>
- Kılıç, B. C. (2019). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitaplarındaki doğal afetler konusunun sarmal sistem yönünden değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Balıkesir Üniversitesi.
- Kır, T., Kırman, E. & Yağız, E. (2021). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları
- Kısa, G. (2019). *2018 sosyal bilgiler öğretim programına uygun (4. 5. ve 7. sınıflara) doğal afetler konusunda etkinlik önerileri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Balıkesir Üniversitesi.

- Kıymaz, M. S. & Koç, R. (2013). 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan tiyatro metinleri ile bu metinlerin orijinallerinin karşılaştırılması üzerine bir inceleme. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11, 821-849. <https://doi.org/10.14520/adyusbd.478>
- Koç, H. (2013). Türk basının doğal afetlere ilişkin bakış açısını belirlemeye yönelik bir inceleme. *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 5(2), 121-137.
- Komac B., Zorn M., & Ciglic R. (2013). European education on natural disasters-a textbook study. *Natural Hazards and Earth System Sciences*, 1, 2255-2279. <https://doi.org/10.5194/nhessd-1-2255-2013>
- Küçükcan, B. (2008). Kütüphane Binaları: Deprem ve Diğer Afetlere Hazırlık. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 39-52. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/170864>
- Limoncu, S. & Atmaca, A. B. (2018). Çocuk merkezli afet yönetimi. *Megaron*, 13(1), 132-143. DOI: 10.5505/megaron.2017.49369. <https://dx.doi.org/10.5505/megaron.2017.49369>
- MEB (2019). *Türkçe dersi öğretim programı ilkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar*. Ankara.
- Mızrak, S. (2018). Eğitim, afet eğitimi ve afete dirençli toplum. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 56-67. <https://doi.org/10.21666/muefd.321970>
- Musacchio, G., Falsaperla, S., Bernhardsdottir A.E., Ferreira, M.A., Sousa, M.L., Carvalho, A. and Zonno, G. (2016) Education: can a bottom-up strategy help for earthquake disaster prevention? *Bulletin of Earthquake Engineering*, 14(7), 2069–2086. <https://doi.org/10.1007/s10518-015-9779-1>
- Ogur, E. (2022). 2021-2022 öğretim yılında okutulan 7. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik yönünden incelenmesi. *Turkish Studies-Education*, 17(5), 1135-1154. <http://doi.org/10.7827/turkishstudies.64283>
- Önal, H. (2019). Temel eğitim ders kitaplarında afet olayları ile ilgili kavramlarda görülen eksiklikler. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 23(1), 177-192.
- Özkan, R. (2010). Türk eğitim sisteminde himayeci değerler: İlköğretim ders kitapları örneği. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), 1124 – 1141. <https://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423936650.pdf>
- Polat, Ö., & Akkaya, A. (2023). Acil durumlarda ortaokul Türkçe dersine ilişkin Türkçe öğretmenlerinin görüşlerinin incelenmesi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(1), 220-236. <https://doi.org/10.18026/cbayarsos.1141268>
- Sarıboyacı, M. O. (2022). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 6. sınıf ders kitabı*. Ata Yayıncılık.
- Selçuk, E., & Erem, M. (2022). Deprem öncesi hazırlık ve deprem anında yapılması gerekenler. *TOTBİD Dergisi*, 21(33), 249-252. <https://doi.org/10.5578/totbid.dergisi.2022.33>
- Şantaş, H. K. (2017). *Çoklu modsal betimlemelerin kullanımının 5, 6, 7 ve 8. sınıf fen bilimleri ders kitapları fizik ve biyoloji konuları için incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Akdeniz Üniversitesi.

- Taş, N. (2003). Yerleşim alanlarında olası deprem zararlarının azaltılması. *Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 8(1), 225–231. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/202888>
- TDK Güncel Türkçe Sözlük, Deprem. <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 14 Mart 2023.
- Tokcan, H., & Yiter, E. (2017). 5. Sınıf öğrencilerinin doğal afetlere ilişkin bilişsel yapılarının kelime ilişkilendirme testi (kit) aracılığıyla incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 115-129. <https://dergipark.org.tr/en/pub/kefad/issue/59268/851422>
- Yavaş, H. (2001). Doğal afet yönetimi ve yerle gündem 21 çalışmaları kapsamında İzmir’de deprem riski. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(3), 118-138.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Güncelleştirilmiş Geliştirilmiş 7. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, O. & Yakar, Y. M. (2018). Türkçe ders kitapları ve çocuk karakterler. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, Number: 69 Summer II 2018, p. 49-64. <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS7708>
- Yılmaz, S. & Mercin, L. (2022). Türk aile değerlerinin gelecek kuşaklara aktarılmasında ders kitaplarındaki görsellerin rolü. *Sanat Eğitimi Dergisi*, 10(1), 67-83. <https://dx.doi.org/10.7816/sed-10-01-05>

Extended Summary

1. Introduction

Earthquake as a natural disaster has occurred at indefinite intervals since the existence of the world. Earthquake in Turkish Language Institution Actual Turkish Dictionary: "Shake, ground shaking, movement, earthquake caused by the breaking and displacement of the deep layers of the earth's crust or the eruption of volcanoes (TDK, 2023)." has been defined as.

Numerous studies have been conducted on the content of texts and activities in textbooks. The researchers conducted deal with textbooks in both social sciences (Alaca, 2020) and mathematics (Kandemir & Yıldız, 2019) / science (Eroğlu Doğan et al., 2020). There are scientific studies that focus on many different subjects in Turkish textbooks (Çağlar & Yılmaz, 2022; Koç & Kıymaz, 2013; Yılmaz & Yakar, 2018).

When the literature is examined, it is understood that the textbooks in different fields are disaster management, disaster awareness (Cin, 2010; Dikmenli & Gafa, 2017; Kadioğlu, 2005; Karakuş & Önger, 2017), there are many precautions to be taken before, during and after the disaster (AFAD, 2018; Limoncu and Atmaca, 2018; Selçuk and Erem, 2022; Taş, 2003). In this study, based on the results of all these studies, it was tried to determine the level of earthquake and earthquake preparedness in Turkish textbooks. The stages of preparation for the earthquake that are expected to be included in the textbooks; It consists of three phases: before the earthquake, during the earthquake and what to do after the earthquake.

2. Method

In the study, the document review method, which is one of the qualitative research methods, was used. This technique was used because it is thought that the examination of Turkish textbooks belonging to secondary school levels and studies on the subject will serve more appropriately for the purpose of the research. In the findings and interpretation part of the study, a title was opened for each textbook examined and the earthquake subject in the content was examined. In the selected books, the parts that are directly or indirectly related to the earthquake subject were examined and the sentences and activities that were found to serve the purpose of the study were grouped by considering the earthquake preparation stages. In the grouping, three main headings were determined: preparations to be made before the earthquake, what to do during the earthquake and what to do after the earthquake.

3. Discussion and Results

The effects of natural disasters on people can be long-lasting. For this reason, it can be said that disaster awareness should be created in order to reduce the impact of disasters on people. For this, textbooks, which are among the most used tools and materials in the educational environment, have an important role. In the relevant books, there are activities to be done to minimize the material and moral damage in all natural disasters, although they are not at a sufficient level. Some of these activities are done before the disaster, some are done during the disaster, and some are done after the disaster. There are pre-earthquake preparations to be made for an earthquake as a

natural disaster, things to be done during the earthquake and activities to be done after the earthquake.

In the 5th grade Turkish textbook, information about earthquakes and earthquake preparation is only mentioned in the theme of "Nature and the Universe". In the text named "Earthquake" under this theme, the preparations to be made before the earthquake were not mentioned. Among the actions to be taken in the event of an earthquake, the actions of using a flashlight against electric shock and getting into a collapse-snap-hold position next to the table are exemplified.

There is no information on earthquake and earthquake preparedness in 6th grade Turkish textbooks (Ata Publishing, Ministry of National Education Publications). It can be said that this situation prevents students at this grade level from becoming more conscious about earthquakes. In the research conducted by Değirmenci et al., (2019), no information was found about earthquakes and earthquake preparedness in the 6th grade social studies textbook. In his related study, Karaca (2022) determined that the subject of disaster was not given much place in the 6th grade social studies textbooks.

In the 7th grade Turkish textbook (Özgün Yayıncılık), in the text titled "Destroyed Easy" under the theme of "Emotions", no direct information was given about earthquakes, but it was mentioned that earthquake-resistant buildings / structures should be built. In the 7th grade Turkish textbook (Ministry of National Education Publications), no findings related to earthquake and earthquake preparedness were found.

In the 8th grade Turkish textbook, there is no finding about earthquake and earthquake preparation.

It is possible to determine that the fact of earthquake as a natural disaster is not sufficiently emphasized in Turkish textbooks. On the other hand, in the research conducted by Kısa (2019) on Social Studies course books, it was concluded that the content of natural disasters and earthquake topics was prepared by considering the frequency of earthquakes in Turkey, and natural disasters that are likely to be experienced are frequently included in these books. It is an inevitable need to include the earthquake topic directly or indirectly in the texts in the Turkish textbooks, and to deal with the earthquake subject in the prepared activities. Based on the research results, the following recommendations are proposed:

- It would be appropriate to allocate more space to earthquake and earthquake preparedness topics at all grade levels in Turkish textbooks, considering the earthquake reality in Turkey.
- The topic of earthquakes should be mentioned not only within the theme of "Nature and the Universe" but also in other themes. For example, the theme of "Individual and Society" could discuss the benevolence and hospitality shown towards earthquake victims, the theme of "Science and Technology" could address the use of social media for communication and seeking help during earthquakes, and the theme of "Rights and Freedoms" could cover the laws, rights, and responsibilities of earthquake victims.
- Activities could incorporate the use of words, books, and video recordings from experts in earthquakes who are well-known in society.